

Hopkins-Birck Eszter – gróf Széchenyi Zsigmond nevelt leánya – méltatása és a Széchenyi hagyaték közgyűjteménybe kerülése

A csodálatosan gazdag és értékes Széchenyi családi, ill. Széchenyi Zsigmond-féle hagyaték gondos őrzőitől 2022-ben került az Országos Széchenyi Könyvtár Kézirattárába. A hagyaték a Széchenyi Lajos, Pál és István ágának leszármazóitól eredő – Széchenyi Viktor által egybegyűjtött – iratokat, leveleket, fényképeket, naplókat, filmeket, emlékérmeket, katalógusokat, meghívókat, genealógiai táblázatokat, gyászmisére hívó halotti emléklapokat stb. tartalmazza. A gyűjtés célja egyrészt a család történetének megírása volt, másrészt, biztosítani kívánták, a történész és kéziratáros Bártfai Szabó László számára a könnyebb hozzáférést a dokumentumokhoz.

A dokumentum-együttest három izgalmas és veszélyes történelmi korszakban: 1919, a 2. világháború és az 1945 körüli évtizedekben is sikerült a család Lajos ága leszármazóinak átmentenie, noha megmaradása többször forgott veszélyben. A kommunista hatalomátvétel után a kitelepítésre, kényszerlakhelyre és a sopronkőhidai börtönre ítélt, jövedelmétől és otthonától megfosztott Széchenyi Zsigmond szervezőképességének és a Gondviselő Istennek köszönhetően menekültek meg az iratok.

Széchenyi Zsigmond gróf 1967-ben hunyt el. Halála után 54 nehéz év következett, amikor özvegye, az idén 100 éves, néhai Széchenyi Zsigmondné Hertelendy Margit és leánya, Széchenyi Zsigmond nevelt lánya, Hopkins Birck Eszter gondoskodott a mentésről.

Mindketten egyetértettek a hagyaték Magyarországon történő megőrzésében, lehetőség szerint egyben tartásában és közgyűjteménybe kerülésében. Az özvegy grófné - egy ideig - nehéz anyagi körülményei között is tovább gyarapította férje vadászati könyvtárát. Pedig a kisebb lakásba költözés, azaz a helyszűke és anyagi körülményei indokolták volna akár a darabonkénti értékesítését is.

E nehéz évtizedekben Hopkins Birck Eszter – miután jövedelmi helyzete stabilizálódott Amerikában – anyagi támaszt és nyugalmat biztosított édesanyja számára. Megértése és egyetértése pedig lehetővé tette a mentés folytatását, a több évtizeden átívelő összefogás és őrzés megvalósítását. Segítőképességét, messzemenő helytállását nem lehet eléggé hangsúlyozni.

A háború után, ill. az 1950-60-as években a menekülő nemes családok kézipoggyászként csak kevés személyi iratot vittek külföldre. Az itthon maradt nemes famíliák viszont a családi okmányokat a leszármazottak számára megőrizték és őrzik mindmáig. Ezek a hagyatékok a kutatók számára

hozzáférhetetlenek. Az arisztokraták levéltárainak nagy része azonban a zivataros történelmi körülmények áldozata lett.

A Széchenyi hagyaték minden darabja fontos nemzeti kincsünk. Nemcsak a család kiemelkedő történelmi szerepét tekintve, hanem a fent említett történelmi károk miatt is.

Egy hagyaték közgyűjteménybe kerüléséhez – a mentésén túl – bizalomra is szükség van. Örömteli fordulatot jelentett az Országos Széchenyi Könyvtár (OSZK) számára a gróf Széchenyi Zsigmondnéval kialakított személyes kapcsolat. A valóságos bizalom közvetítő „láncszeme” ez esetben a művelt és több nyelvet beszélő gróf Nyáry Zsigmondné Ilona asszony saját tapasztalata volt. 1999-ben ő ajánlotta az özvegynek dr. Fülep Katalint, az OSZK Kézirattárának tudományos főtanácsosát, aki a Társaságunk korábbi kitüntetettje, a Széchenyi hagyaték nyugdíjasként is elkötelezett védelmezője. Széchenyi Zsigmondné a Nemzeti-, a Természettudományi-, a keszthelyi- és a nagycenki Múzeumban már csalódott. Nyáryné megismerve és méltányolva a Kézirattár feldolgozási és őrzési körülményeit megalapozottan és felelősséggel ajánlotta a Kézirattárat, s az ottani személyes segítséget.

Nyáry Zsigmondnének tudomása volt arról is, hogy az OSZK több esetben menedéket nyújtott és állást biztosított üldözött nemesi leszármazottaknak, valamint 1848/49-től kezdve a háborús események rokkant veteránjainak pl. raktárosként, altisztként, adminisztratív segéderőként. A Könyvtár tehát nemzeti szerepét szellemileg és fizikailag vállalta és teljesítette. Ez a hagyománya is bizalomerosítóként hatott az ajánlaskor. Később már Széchenyi Zsigmondné nyerte meg a család két másik leszármazottját. Széchenyi István Ödön fiának leányait, akik révén újabb dokumentumokkal gazdagodott a Kézirattár. A Magyarország számára jelentős iratok egyébként elvesztek volna külföldön.

A Széchenyi hagyaték az alapító, Széchenyi Ferenc leszármazóinak kézirategyüttese, alapvetően fontos, hiszen a Könyvtár állománya vitathatatlanul része a nemzet szellemi kincsestárának.

Hopkins Birck Eszter helyzete az édesanyja halála után tovább nehezült. Sőt az övé volt a legnehezebb szerep, mert úgy kellett kitartania az édesanyja és a nevelő apja megőrző elgondolása mellett, hogy közben ne sértse meg a származás szerinti néhány Széchenyi családtag fölerősödő elvárásait. Következetes elvi szilárdsággal és nyugodt kedvességgel nézett szembe a kihívásokkal és hártott el minden ellenkező elvárást, próbálkozást. Akár előnyösebbet is pl. egy bankét. Az ő szerepe végig megkérdőjelezhetetlen. A nehézségeket vállaló, az anyagi áldozattól vissza nem riadó magatartása, szilárd kitartása, tisztánlátása, erkölcsi igazságossága nélkül másképp is alakulhatott volna az eredeti családi elgondolás. Ő azonban nagylelkűen és felelősségteljesen ezt a jelentős nemzeti hagyatékot átadta az Országos Széchenyi Könyvtárnak.

Itt szeretném kifejezni köszönetünket a Széchenyi család minden tagjának közös múltunk kincseinek gondozásáért, megóvásáért.

A nagy nemzeti értéket képviselő hagyaték hűséges megőrzéséért, kezeléséért és mentéséért Hopkins Birck Eszter asszony méltó a Széchenyi Társaság elismerésére.

Kitüntetéséről a Széchenyi Társaság elnöksége egyhangú szavazással döntött. Köszönjük a nemzet és a Társaság nevében és őszintén gratulálunk.

Kőrösiné Merkl Hilda
A Széchenyi Baráti Kör alapító elnöke
a Széchenyi Társaság elnökségi tagja

Budapest, 2025. szeptember 22.